

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Ректор
Хмельницького університету
управління та права
імені Леоніда Юзькова

Олег Омельчук

2021 р.

ВИСНОВОК

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
щодо дисертаційного дослідження
БОРТНИК Ольги Юрїївни
на тему **“Набуття права власності із судових рішень”**,
поданого на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право
галузі знань 08 Право, затвердженої вченою радою Хмельницького
університету управління та права імені Леоніда Юзькова
30 жовтня 2017 року (протокол № 3)

ВИТЯГ

з протоколу засідання фахового семінару
кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
від 15 червня 2021 року

ПРИСУТНІ:

Місінкевич А. Л., доцентка кафедри трудового, земельного та господарського права, канд. юрид. наук., доц. (головуюча на засіданні);
Костяшкін І.О., завідувач кафедри трудового, земельного та господарського права, докт. юрид. наук, проф.; Михайлова І. Ю., професорка кафедри трудового, земельного та господарського права, канд. юрид. наук.; доц.;
Чудик-Білоусова Н. І., професорка кафедри трудового, земельного та господарського права, канд. юрид. наук; Андрушко А. В., доцентка кафедри трудового, земельного та господарського права, канд. юрид. наук., доц.;
Тараненко Л. С., доцентка кафедри трудового, земельного та господарського права, канд. юрид. наук., доц.; канд. юрид. наук, доц.; Бляхарський Я. С., ст. викладач кафедри трудового, земельного та господарського права. Для участі у засіданні з правом вирішального голосу запрошені: Омельчук О. М., ректор Хмельницького університету управління та права імені Леоніда

Юзькова, докт. юрид. наук, проф., заслужений юрист України; Бригинець О. О., професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, докт. юрид. наук, доц.; Гринько С. Д., завідувачка кафедри цивільного права та процесу, докт. юрид. наук, проф.; Білоусов Ю. В., гарант освітніх програм зі спеціальності 081 Право, професор кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, проф.; Бондаренко-Зелінська Н. Л., професорка кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доц.; Чорна Ж. Л., доцентка кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доц.; Трач О. М., доцентка кафедри цивільного права та процесу канд. юрид. наук, доц.; Гарієвська М. Б., доцентка кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук., доц.

З присутніх – 4 доктори юридичних наук, 10 кандидатів юридичних наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації.

Фаховий семінар проведено у змішаному форматі з використанням сервісу відеотелефонного зв'язку Google Meet на корпоративній платформі Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Обговорення дисертаційного дослідження аспірантки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова БОРТНИК Ольги Юріївни на тему «Набуття права власності із судових рішень», виконаного в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова та поданого на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право, щодо рекомендації до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

СЛУХАЛИ:

Доцентку кафедри трудового, земельного та господарського права, канд. юрид. наук., доц. МІСІНКЕВИЧ А. Л., яка повідомила присутніх про те, що БОРТНИК Ольга Юріївна народилась у 1975 році в м. Львові (Україна). Освіта вища. У 1997 році закінчила Львівський державний університет імені Івана Франка зі спеціальності «Правознавство» і здобула кваліфікацію юрист. З вересня 2017 року є аспіранткою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова. З 2005 року – суддя Господарського суду Львівської області (з 2010 року обрана на посаду судді безстроково).

Тема дисертаційного дослідження «Набуття права власності із судових рішень» була затверджена 30 жовтня 2017 року (протокол № 3) вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова.

Наукова керівниця – професорка кафедри трудового, земельного та господарського права, кандидатка юридичних наук, доцентка ЧУДИК-БІЛОУСОВА Надія Іванівна.

Дисертація виконана відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри трудового, земельного та господарського права в рамках наукової

теми Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2017–2026 роки (державний реєстраційний номер 0117U000103).

СЛУХАЛИ:

Доповідь аспірантки БОРТНИК О. Ю., яка вказала таке: Інститут власності є одним із найважливіших інститутів цивільного права. Надзвичайно широке коло осіб є, подекуди, навіть не усвідомлюючи цього, учасниками правовідносин, які виникають існують, змінюються та припиняються щодо власності. Ці правовідносини належать до групи найпоширеніших та одних із найважливіших суспільних відносин, адже вони спрямовані за забезпечення гідних умов життя, матеріальних, соціальних, культурних потреб як окремої людини так і суспільства та держави в цілому.

Саме тому вивченню і дослідженню різних аспектів цього правового інституту присвячено багато наукових праць у галузі цивільного, господарського, земельного права, цивільного процесуального та господарського процесуального права, оскільки предмет дослідження перебуває у сфері наукових інтересів різних галузей правової науки, котрі стосуються права власності, права власності на землю, обмежень права власності, позовного у цивільному та господарському судочинстві, а також окремого провадження в цивільному процесі.

Питання набуття права власності на майно з судових рішень до цього часу ще не було юридично визначеним. З огляду на наукові інтереси та практичну діяльність, зроблено спробу комплексного дослідження питання набуття права власності на майно з судових рішень. Чи можливим є таке набуття права власності, якщо так, то за яких обставин, чи доцільним та необхідним є таке набуття права власності на майно з судових рішень, який існує процесуальний порядок набуття такого права власності, чи обґрунтований він, яка роль у цьому суду?

За результатами виконання наукового складника освітньо-наукової програми «Доктор філософії з права» на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти в Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова виконано дисертацію, яка стосується питань набуття права власності з судових рішень. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Метою роботи стало визначення місця юридичної конструкції набуття права власності із судових рішень у сучасній правовій системі України з урахуванням наявності у ній приватного та публічного складників, а також розроблення та формулювання на цій основі пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства з метою закріплення дієвих гарантій недопущення втручання у приватну власність та підвищення ефективності захисту права власності.

Досягнення цієї мети обумовило вирішення низки завдань: визначення випадків набуття права власності із судових рішень та відмежувати їх від подібних правових конструкцій щодо динаміки (виникнення, зміни або припинення) відносин власності; виявлення сутності та визначення ознак правовідносин, які складають з приводу та під час набуття права власності; аналіз стану відповідності наявного механізму набуття права із судових рішень сучасним стандартам у сфері захисту прав людини і основоположних свобод, у тому числі права власності; з'ясування повноважень суду щодо вирішення питання про набуття права власності та аналіз стану правового регулювання судової юрисдикції щодо таких правовідносин, проблем правозастосовної практики та способи їхнього вирішення; виявлення значення судового рішення як юридичного факту матеріального права, його вплив на виникнення майнових правовідносин власності; виявлення моменту виникнення права власності в разі набуття права власності із судових рішень; встановлення особливостей набуття права власності із судових рішень за окремими підставами, виявити недоліки правового регулювання та визначити способи вирішення колізій, подолання прогалин та суперечностей щодо застосування правових норм про набуття права власності з підстав, обумовлених актами суду.

У вступі надано обґрунтування вибору теми дослідження, описано зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, охарактеризовано наукову новизну отриманих результатів тощо.

Перший розділ роботи присвячений дослідженню матеріально-правових аспектів набуття права власності із судових рішень. У цьому розділі досліджувались способи набуття права власності із судових рішень, цивільні правовідносини щодо набуття права власності із судових рішень, механізм набуття права власності з судових рішень у контексті європейських стандартів щодо захисту права власності. Серед висновків визначено, що за наслідками впливу на зміст права власності, набуття права власності з судових рішень може відбуватись як первісним, так і похідним способом. Дослідження дано можливість підтвердити можливість існування судових рішень, які є первинними правостановлюючими документами набуття права власності вперше. У ході проведених в рамках цього розділу досліджень встановлено, що існує можливість набуття права власності з судових рішень, як первинного способу набуття права власності, у випадках, передбачених статтями 335, 344 та 376 ЦК України.

Під час роботи було проаналізовано наведені механізми набуття права власності на предмет їх відповідності європейським стандартам щодо захисту права власності шляхом проведення «трискладового тесту». Таким чином встановлено можливі випадки втручання держави у право особи на мирне володіння своїм майном, дослідили питання допустимості такого втручання та запропонували шляхи усунення виявленого дисбалансу між інтересами

суспільства, засобами, які застосовуються для їхнього задоволення, та правом особи мирно володіти своїм майном.

У роботі розроблено та запропоновано зміни до законодавства, які мали б усунути дисбаланс між загальним інтересом та необхідністю захисту прав конкретної особи, а також метою, якої прагнуть досягти шляхом втручання у мирне володіння особою її майном.

У ході дослідження сформульовано висновок про те, що у справах щодо набуття права власності з судових рішень особа звертається до суду не за захистом свого порушеного, невизнаного чи оспорюваного права, а за захистом невизнаного чи оспорюваного інтересу на набуття права власності, який опосередковується процесуальним інтересом на отримання відповідного судового рішення. Такий захист інтересу особи відбувається шляхом надання особі права власності на майно.

Також обґрунтовано думку про те, що судові рішення, у випадках, коли воно є єдиним та первинним правостановлюючим документом, на підставі якого може набуватись право власності на майно, є окремим видом судового рішення про набуття права власності.

У другому розділі дисертаційної роботи викладено дослідження процесуальних аспектів набуття права власності з судових рішень. У цьому розділі проаналізовано та вивчено юрисдикцію справ щодо набуття права власності з судових рішень, види, особливості, характерні риси судових рішень як юридичних фактів набуття права власності. Особливу увагу приділено моменту набуття права власності з судових рішень. Таким чином дослідження засвідчило, що справи щодо набуття права власності з судових рішень не носять публічно-правового характеру, характеризуються диспозитивністю та правовою рівністю сторін. Ці справи не належать до юрисдикції адміністративних судів та третейських судів. Також встановлено критерії розмежування зазначених справ між юрисдикцією загальних місцевих та господарських судів, до яких належать характер діяльності суб'єктів правовідносин та суб'єктний склад учасників цих правовідносин.

У ході дослідження нами підтверджено та обґрунтовано тезу про те, що правовідносини щодо набуття права власності на майно із судових рішень можуть носити фактично безспірний характер, наведено приклади такої безспірності. Встановлено та обґрунтовано думку про те, що рішення суду у справах про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі, а також у справах про відумерлість спадщини не стосуються набуття права власності, а забезпечують його відновлення або перехід до іншого власника, відповідно. Доведено, що такі рішення суду не є юридичними фактами, з яких право власності на майно набувається вперше.

Дослідження засвідчило, що правовідносини, які виникають у ході набуття права власності з судових рішень, носять комплексний характер. Вони наділені усіма ознаками та особливостями, які притаманні цивільним правовідносинам як галузевим, так і процесуальним правовідносинам. Ці правовідносини є послідовно пов'язаними. Первинними є правовідносини цивільно-правового характеру. Однак за умови існування лише цивільних

правовідносин набути право власності неможна. Для набуття права власності з судових рішень необхідною та обов'язковою є лише сукупність цивільних і процесуальних правовідносин. При цьому суд є завжди обов'язковим учасником таких правовідносин, оскільки набуття права власності відбувається за наслідками здійснення правосуддя. Здійснюючи правосуддя, саме суд зобов'язаний застосовувати та тлумачити закон з урахуванням щоденних змін у повсякденному житті держави та суспільства. Це розвіює сумніви щодо тлумачення закону та забезпечує дотримання критерію законності у випадках, коли можливим є втручання держави у право особи на мирне володіння своїм майном.

У роботі обґрунтовано правову позицію, відповідно до якої право власності на майно, набуте за рішенням суду, має виникати з моменту набрання таким рішенням суду законної сили. З моменту набрання рішенням суду законної сили до моменту державної реєстрації права власності виникає ризик реєстрації такого майна за іншим незаконним та недобросовісним набувачем на іншій, відмінній від судового рішення, підставі.

У роботі обґрунтовано потребу внесення до законодавства України змін, які б встановлювали обов'язок органів, які здійснюють державну реєстрацію речових прав на майно, з моменту набрання законної сили рішенням суду здійснювати державну реєстрацію права власності за зазначеною у такому судовому рішенні особою на індивідуально визначене у рішенні майно.

У третьому розділі роботи досліджено окремі підстави набуття права власності з судових рішень та їхні особливості. Зокрема досліджено особливості набуття права власності із судових рішень: на безхазяйне майно, за набувальною давністю та на самочинне будівництво.

За результатами досліджень виявлено та обґрунтовано необхідність запровадження інституту набуття права власності за набувальною давністю лише на майно, яке є чужим, а саме: має іншого власника. Така зміна правового регулювання набуття права власності за набувальною давністю виключить можливість набуття права власності на безхазяйне нерухоме майно в порядку, передбаченому ст. 344 ЦК України. У зв'язку з наведеним, розроблено та запропоновано відповідні зміни до ЦК України.

На доповнення встановлено наявність правової проблеми, пов'язаної із набуттям права власності на окремі види безхазяйних рухомих та нерухомих речей (наприклад, майнові права учасників господарських товариств, майнові права, пов'язані з інвестуванням тощо).

У розділі третьому досліджено виявлену необхідність доповнення процесуального законодавства у питанні, яке стосується набуття права власності на безхазяйне майно у порядку окремого провадження. Обґрунтовано необхідність доповнення ст. 331 ЦПК України правовою нормою, яка б дозволяла суду відмовляти у прийнятті заяви про набуття права власності на безхазяйне нерухоме майно в порядку окремого провадження у випадку, якщо не зроблено оголошення у друкованих засобах масової інформації про взяття безхазяйного нерухомої речі на облік.

Проведені дослідження засвідчили необхідність запровадження інституту набуття права власності на безхазяйне нерухоме майно власниками земельних ділянок, на яких розміщене таке майно. Вважаємо, що ця необхідність зумовлена правовими нормами, які закріплено у ст. 120 ЗК України та ст. 377 ЦК України. На підставі досліджень, викладених у цьому розділі, розроблено пропозиції щодо внесення змін та доповнень до ЦК України з цього питання.

З огляду на відсутність у цивільному законодавстві України правової норми, яка б прямо дозволяла набуття права власності на безхазяйне нерухоме майно за набувальною давністю, сформовано висновок, що недоцільним є запровадження подібної можливості шляхом створення відповідних судових прецедентів.

За результатами дослідження запропоновано зміни та доповнення до цивільного та цивільного процесуального законодавства України. Проект Закону про внесення таких змін та доповнень є окремим додатком до роботи.

По закінченню доповіді було поставлено такі питання:

Доцентки кафедри трудового, земельного та господарського права, канд. юрид. наук, доц. ТАРАНЕНКО Л. С.: Чому Ви вважаєте, що судові рішення у справах про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі, а також у справах про відумерлість спадщини, не стосуються набуття права власності із судових рішень?

Відповідь: Право власності із судових рішень набувається у особи вперше та не залежить від волі попередніх власників. Рішення у справах, про які запитуєте, не стосуються набуття права власності, а забезпечують його відновлення або перехід до іншого власника, відповідно. Такі рішення суду не є первинними юридичними фактами та правостановлюючими документами, з яких право власності на майно набувається вперше. Цими рішеннями або відновлюється звужений обсяг правомочностей власника майна, або забезпечується перехід спадщини (прав та обов'язків) власника майна (спадкодавця) до територіальної громади.

Стаття 1277 ЦК України («Відумерлість спадщини») передбачає подання встановленими нею особами лише заяви про визнання судом спадщини відумерлою.

Згідно з ч. 3 ст. 1277 ЦК України спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади на підставі Закону. Про судові рішення, яким передається ця спадщина територіальній громаді, у згаданій правовій нормі матеріального права не йдеться.

У ст. 338 ЦПК України закріплено інший погляд законодавця на порядок передачі у власність територіальної громади спадщини, визнаної судом відумерлою. Суд, встановивши перелік обставин, наведених у цій правовій нормі, зобов'язаний ухвалити «рішення про визнання спадщини відумерлою та про передачу її територіальній громаді відповідно до закону». Однак вважаємо, що в наведеному випадку територіальна громада, в силу

ч. 4 ст. 1277 ЦК України, стає правонаступником попереднього власника майна в частині його прав на майно та обов'язків перед кредиторами спадкодавця. Територіальна громада, яка стала власником відумерлого майна, зобов'язана задовольнити вимоги кредиторів спадкодавця, що заявлені відповідно до ст. 1231 ЦК України. Наведене свідчить про те, що в силу ст. 1277 ЦК України та ст. 338 ЦПК України відбувається перехід до нового власника прав та обов'язків попереднього власника (спадкодавця) в порядку норм гл. 87 ЦК України, які регулюють питання здійснення права на спадкування. У цьому випадку не відбувається набуття права власності з судового рішення у вигляді первинного способу набуття такого права..

Доцентки кафедри трудового, земельного та господарського права, канд. юрид. наук, доц. АНДРУШКО А. В.: Ви у своєму виступі зазначили, що у ході роботи встановили можливі випадки втручання держави у право особи на мирне володіння своїм майном при набутті права власності з судових рішень. Чи можете навести такі випадки?

Відповідь: Відповідаючи на Ваше запитання зазначимо, що втручання може мати має місце практично у кожному з випадків набуття права власності з судових рішень. При набутті права власності на безхазяйне майно та за набувальною давністю держава в особі суду може втрутитись у майнові права попереднього власника, який не встановлений, невідомий, але існує, або його правонаступників. Або ж втручання відбувається у права власника, який просто втратив будь-який інтерес до своєї власності. Крім цього, з урахуванням приписів ст. 377 ЦК України та ст. 120 ЗК України, може відбуватись, але не у всіх випадках, втручання у майнові права власника земельної ділянки, на якій розташоване нерухоме майно.

При набутті права власності на самочинне будівництво, у випадках, коли особа здійснила самочинне будівництво на власній земельній ділянці або на земельній ділянці спеціально виділеній їй для такого будівництва, вважаємо, що втручання у право власності внаслідок набуття такою особою права власності на самочинне будівництво не відбувається.

Втручання у майнові права інших осіб відбувається у тих випадках, коли, наприклад, суд визнає право власності на самочинно збудоване нерухоме майно за особою, яка здійснила самочинне будівництво на земельній ділянці, що не була їй відведена для цієї мети (ч. 3 ст. 376 ЦК України), чи на вимогу власника (користувача) земельної ділянки суд визнає за ним право на нерухоме майно, яке самочинно збудоване на ній, якщо це не порушує права інших осіб (ч. 5 ст. 376 ЦК України).

У першому випадку власник (користувач) земельної ділянки, на якій здійснено самочинне будівництво, обмежується державою у праві власності на вільну від забудови нерухомим майном земельну ділянку або - у праві користування вільною від забудови нерухомим майном земельною ділянкою.

У другому випадку відбувається втручання держави у право власності особи, яка здійснила самочинне будівництво. Внаслідок такого втручання

держави ця особа втрачає право власності на використані нею для здійснення самочинного будівництва матеріали, обладнання тощо.

Професора кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, док. юрид. наук, доц. БРИГИНЦЯ О. О.: Скажіть, чи у всіх випадках такого втручання є дотриманими три критерії, за якими оцінюється втручання на предмет сумісності заходу втручання у право особи на мирне володіння майном із гарантіями ст. 1 Першого протоколу до Конвенції?

Відповідь: Дослідження засвідчило, що таке втручання є законним та має на меті задоволення суспільного й публічного інтересу. Що стосується критерію пропорційності, то нами напрацьовано пропозиції щодо внесення змін до ч. 3 ст. 376 ЦК України доповнень, які передбачають право власника земельної ділянки на отримання компенсації за відчуження (обмеження) його майнових прав на земельну ділянку під уже збудованим самочинним будівництвом. Ми також пропонуємо закріпити за власником земельної ділянки переважне право перед користувачем такої ділянки на визнання за ним права власності на самочинно збудоване на цій ділянці майно.

За результатами дослідження розроблено проєкт правових норм, які б запроваджували інститут набуття права власності на безхазяйне нерухоме майно власниками земельних ділянок, на яких розміщено таке майно.

Крім цього, з метою уникнення непропорційного втручання у право власності малолітніх та неповнолітніх осіб при набутті права власності за набувальною давністю, ми пропонуємо продовжити строки, встановлені частиною першою ст. 344 ЦК України, до закінчення трьох років після досягнення такими власниками повноліття або повної цивільної дієздатності.

Доцентки кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доц. ТРАЧО М.: Наведіть приклади фактичної безспірності правовідносин щодо набуття права власності на майно із судових рішень та чи є доцільним запровадження інституту окремого провадження для розгляду таких справ?

Відповідь: Про можливу безспірність згаданих правовідносин свідчить, перш за все, встановлений п. 7 ч. 2 ст. 293 ЦПК України порядок розгляду судом справ щодо передачі безхазяйної нерухомої речі у комунальну власність в порядку окремого провадження. Адже окреме провадження є видом непозовного цивільного судочинства, який передбачає відсутність спору між учасниками справи.

Крім цього, якщо власник земельної ділянки (відповідач у справі), у встановленому порядку надає особі, яка здійснила самочинне будівництво на належній йому ділянці (позивач у справі), земельну ділянку під уже збудоване нерухоме майно (ч. 3 ст. 376 ЦК України) і при цьому не звертається із позовом про знесення самочинного будівництва (ч. 4 ст. 376 ЦК України) або ж про набуття права власності на самочинне будівництво (ч. 5 ст. 376 ЦК України), то у суду будуть підстави для висновку про відсутність спору між такими учасниками правовідносин.

Аналогічно й у випадках, коли власник нерухомого майна, чи транспортних засобів або цінних паперів, визначений у позові відповідачем, не з'являється у судові засідання, не заперечує проти позовних вимог про набуття права власності за набувальною давністю, не подає доказів, які спростовують позовні вимоги, проте позову не визнає та майно, у встановленому законом порядку, на користь особи, визначеної ч. 1 ст. 344 ЦК України, не відчужує.

На користь нашої позиції щодо можливості існування фактичної безспірності таких правовідносин опосередковано свідчить й позиція Верховного Суду України, викладена у п. 13 постанови № 5 Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 7 лютого 2014 р. «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав». Згідно з цією позицією в ідеальній конструкції цивільного спору (з визначенням належного відповідача) щодо визнання права власності за набувальною давністю відповідачем повинен бути попередній власник майна або його правонаступник. У разі якщо попередній власник нерухомого майна не був і не міг бути відомим давнісному володільцю, то відповідачем є орган, уповноважений управляти майном відповідної територіальної громади. Однак, такий відповідач, насправді, може навіть не здогадуватись про існування об'єкта матеріального світу, який є предметом спору у справі. У такому випадку цей відповідач навряд чи матиме реальні заперечення проти задоволення позову. Наведені приклади є аргументами на користь наукової позиції про необхідність запровадження інституту окремого провадження щодо розгляду зазначених питань, у тому числі й у господарському процесі.

Доцентки кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доц. ЧОРНОЇ Ж. Л.: Чому Ви дійшли висновку, що недоцільним є запровадження можливості набуття права власності на безхазяйне нерухоме майно за набувальною давністю шляхом створення відповідних судових прецедентів?

Відповідь: У цивільному законодавстві України відсутні будь-які критерії, за якими б суд міг визначити, чий законний інтерес на раціональне використання такого майна порушено у більшій мірі, у випадках виникнення спору про набуття права власності на безхазяйне нерухоме майно між органом місцевого самоврядування та особою, яка бажає набути право власності на таке майно за набувальною давністю. Крім цього, передача безхазяйного нерухомого майна у комунальну власність видається справедливою, оскільки зумовлює можливість його раціонального використання в інтересах значно більшого числа учасників суспільних відносин, ніж у випадку із набуттям права власності за набувальною давністю.

Професорки кафедри цивільного права та процесу, канд. юрид. наук, доц. БОНДАРЕНКО-ЗЕЛІНСЬКОЇ Н. Л.: Чим Ви обґрунтовуєте необхідність доповнення ст. 331 ЦПК України правовою нормою, яка б дозволяла суду відмовляти у прийнятті заяви про набуття права власності на безхазяйне

нерухоме майно в порядку окремого провадження у випадку, якщо не зроблено оголошення у друкованих засобах масової інформації про взяття безхазяйної нерухомої речі на облік?

Відповідь: За відсутності такого оголошення неможливо стверджувати про те, що буде виявлено та повідомлено усіх заінтересованих осіб, неможливо дійти обґрунтованих висновків про те, що нерухоме майно не має власника або власник цього майна невідомий, що відсутній спір про право на це майно.

Завідувача кафедри трудового, земельного та господарського права, док. юрид. наук, проф. КОСТЯШКІНА І. О.: Чи не вважаєте Ви, що процедура набуття права власності на земельні ділянки за набувальною давністю (ст. 119 ЗК України) потребує удосконалення шляхом залучення суду до процесу набуття права власності?

Відповідь: Такий підхід слід вважати достатньо слушним. Суд раніше, чи пізніше буде залучено до процесу набуття права власності на земельні ділянки за набувальною давністю. Адже набуття права власності за наслідками здійснення правосуддя, у ході якого суд зобов'язаний застосувати та витлумачити закон з урахуванням актуальних змін у повсякденному житті держави та суспільства, розвіює сумніви щодо тлумачення та вірності застосування такого закону. Надає такому процесу набуття права власності більшої легітимності.

Проте розробка згаданого правового інституту, з огляду на особливості та важливе значення об'єкта таких цивільних прав та обов'язків, потребує окремого наукового дослідження. Вважаємо, що більш вичерпну та об'єктивну відповідь на поставлене запитання можна буде надати після того, як ринок землі пропрацює хоча б 10–15 років.

ВИСТУПИЛИ:

Професорка кафедри трудового, земельного та господарського права, канд. юрид. наук, доц. ЧУДИК-БІЛОУСОВА Н. І., як науковий керівник, зробила коротку характеристику виконання індивідуального навчального плану та індивідуального плану наукової роботи, особи здобувачки.

Індивідуальний навчальний план виконано в повному обсязі, що підтверджується академічною довідкою № 6/21, виданою 03.06.2021 р. Хмельницьким університетом управління та права імені Леоніда Юзькова.

Тема дисертаційного дослідження присвячена особливій правовій конструкції, спрямованій на упорядкування відносин власності на підставі судових рішень. Це стосується тих випадків, коли існує об'єкт права власності, але відсутній власник або він втратив інтерес до здійснення повноважень щодо володіння, користування або розпорядження чи відмовився від своєї власності (безхазяйне майно, набувальна давність), випадків, коли неправомірна поведінка щодо створення певного об'єкта права власності може бути фактично амністована і власник може набути

статусу власника та об'єкт, який буде вважатися створеним (самочинне будівництво). Об'єднуючим чинником виступає та обставина, що набуття права власності у цих випадках може відбуватися виключно на підставі рішення суду, ці питання належать до виключної судової юрисдикції. З урахуванням цього, структура дослідження побудована задля з'ясування місця цієї правової конструкції у правовій системі України. Тому у роботі досліджено набуття права власності із судових рішень у динаміці відносин власності, з'ясовано ознаки та особливості правовідносин, які виникають з приводу та під час набуття прав власності із судових рішень, визначено, наскільки цей засіб упорядкування відносин власності узгоджується з гарантованими міжнародними актами (насамперед, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод) стандартами, у тому числі щодо захисту прав власника. Значну увагу зосереджено проблемам ролі суду як суб'єкта цивільних процесуальних та господарських правовідносин в цій складній схемі: визначенні судової юрисдикції щодо вирішення справ про набуття права власності, судовому рішенню у контексті юридичного факту набуття прав власника, факту цивільного права. Окремо досліджено особливі аспекти набуття права власності з підстави безхазяйного нерухомого майна, набувальної давності, самочинного будівництва.

Враховуючи комплексність та системність дисертаційного дослідження, при розкритті обраної теми використовувалися не тільки спеціальні, але й загальні наукові методи, зокрема, формально-догматичний та формально-юридичний, індукції та системного аналізу та ін.

Проведене дослідження відповідає вимогам актуальності, оригінальності підходу дослідження, а отримані результати характеризуються ознаками наукової новизни. Дисертаційне дослідження має вдалу структуру, що дозволяє зупинитись не лише на вивченні проблеми в цілому, але й на окремих її аспектах та виявити взаємозв'язки між ними. Питання аналізуються послідовно, показана їх взаємообумовленість. Про обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження, зокрема, свідчить опрацювання значного масиву наукових праць українських учених, що супроводжувалось їх критичним аналізом і аргументацією власних позицій. При цьому авторкою опрацьовано найновіші публікації, у тому числі дисертаційні дослідження, котрі присвячено дослідженню окремих аспектів набуття права власності із судових рішень. На особливу увагу заслуговує проведений дисертанткою глибокий, послідовний, комплексний та структурний теоретичний аналіз матеріально-правових та процесуальних аспектів набуття права власності із судових рішень. Дисертантка критично оцінює положення окремих наукових робіт, а також, дотримуючись етики наукових дискусій, правил академічної доброчесності, вступає у полеміку щодо думок, які видаються з тих чи інших причин неприйнятними. Наукові результати дисертаційної роботи отримано здобувачкою особисто.

Дисертаційна робота має характер завершеного самостійного наукового дослідження, де отримано відповідні висновки та результати, що

мають суттєве наукове та практичне значення; робота виконана відповідно до правил, що встановлені для такого виду робіт. Враховуючи наведене, можна стверджувати, що висновки, сформульовані Ольгою БОРТНИК, можна визнати такими, що мають характер наукової новизни і роблять значний внесок у рівень пізнання і розвитку проблем, які досліджуються.

Окремо слід виділити ступінь впровадження результатів дослідження, про що є підтверджуючі документи. У навчально-методичній сфері низку висновків дисертантки імплементовано в освітню діяльність Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова під час підготовки навчально-методичних матеріалів та проведення занять із навчальної дисципліни «Цивільне право», «Земельне право», «Цивільне процесуальне право», «Господарське процесуальне право». Окремі пропозиції щодо нормопроектної діяльності мають обґрунтовані передумови для подальшої успішної реалізації.

Матеріали дисертаційного дослідження висвітлено у 9 публікаціях, зокрема 3 наукових статтях у виданнях, що внесені до переліку наукових фахових видань з права, одній науковій статті у періодичних виданнях країн ЄС (Словацька Республіка). Основні результати було оприлюднено на низці наукових конференцій різноманітного масштабу, в тому числі закордоном, що дозволило не тільки оприлюднити наукові здобутки, але й скорегувати свої наукові дослідження, апробувати їхню наукову обґрунтованість та достовірність.

Характеризуючи здобувача особисто слід відзначити, що протягом виконання дисертаційного дослідження Ольга БОРТНИК проявила себе науковцем, яка спроможна з використанням різноманітного методологічного інструментарію виконувати складні дослідження на високому науковому рівні.

Тому, є всі підстави стверджувати, що представлене наукове дослідження на тему «Набуття права власності із судових рішень» відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 03.04.2019 р. № 283), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167, а тому, рекомендується для надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації та подальшого захисту в разовій спеціалізованій ученій раді.

Після цього слово було надано рецензентам дисертаційного дослідження.

Доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України ОМЕЛЬЧУК О.О., який вказав, що в біхевіористичних теоріях визначається,

що поведінка людини є складним соціально-правовим явищем, яке поєднує діалектично взаємопов'язані і взаємодіючі складові: соціально корисну (правомірну) і соціально шкідливу або соціально небезпечну (протиправну) поведінку. Різновиди суспільно значущої поведінки функціонують у взаємодії і можуть виявлятися одночасно у поведінці однієї людини, котра може діяти і соціально корисно (дотримуючись одних норм), і соціально шкідливо (порушуючи інші норми).

Таким чином визнаючи за суб'єктом певного права та відповідної моделі можливої поведінки, яка не посягає на права інших учасників суспільного життя, чи встановлюючи обов'язки, закріплюючи санкції, заборони на протиправну поведінку, державою визначаються певні моделі поведінки, яка може бути правомірною (правослухняною) або протиправною.

Визначаючи правомірну поведінку як міру можливої поведінки загальна теорія прав та теорія цивільного права включає в себе, насамперед, можливість обирати бажану модель поведінки. Поширюючи таку модель на інститут права власності, за великим рахунком, власник як суб'єкт права може на власний розсуд володіти, користуватися і розпоряджатися майном. Водночас достатньо часто залишається поза увагою аспект відмови від права власності, відмови від своєї власності. Відтак виникають ситуації, коли об'єкт права власності залишається без уваги та належного догляду, при цьому це може статися за існуючого власника, так без нього (фізична особа померла або оголошена померлою, юридична особа ліквідована).

Для забезпечення сталості цивільного обороту цивільним законодавством низку норм щодо упорядкування такої ситуації. До них відноситься набуття права власності на безхазяйне майно, скарб, визнання права власності на самочинне будівництво, визнання спадщини відумерлою, застосування норм про набувальна давність та ін. Низка з цих підстав віднесено до юрисдикції суду, коли право власності виникає виключно на підставі рішення суду, в окремих випадках право власності виникає чисте, починаючи свій перебіг саме з набранням рішенням законної сили. Окремо слід наголосити, що переважна більшість цих інструментів з'являється лише в новітньому цивільному законодавстві і не були відомі попереднім етапам розвитку цивільного права. Відтак тематика дослідження набуття права є надзвичайно актуальною та достатньо складною.

За результатами ознайомлення із текстом дисертації слід зробити висновок, що здобувачкою поставлена правильна та коректна мета дослідження, методологічна база, застосована під час наукової роботи, є достатньо широкою, різноманітною, зумовлюється особливостями об'єкта та предмета дослідження. Дисертантка продемонструвала впевнене володіння як загальнонауковими методами наукового пізнання, так і спеціальними, що дозволило їй одержати науково обґрунтовані висновки, які містять в собі елементи наукової новизни.

Подана робота дослідження характеризується необхідними для цього виду робіт ознаками наукової новизни та практичної значущості. Новизна та наукова свіжість роботи полягає також в тому, що в ній здійснено

комплексний підхід до визначення передумов, підстав та порядку набуття права власності із судових рішень, що передбачає неодмінно сукупність матеріально-правових та процесуальних правовідносин, оскільки має місце, з однієї сторони, відношення власності, відношення з приводу об'єкта матеріального світу, а з іншої сторони, процесуальних правовідносин (цивільних процесуальних та господарських процесуальних), оскільки деякі з цих справ можуть належати і до цивільної, і до господарської юрисдикції. Конструкція є дійсно унікальною, і дійсно має певний аномальний характер, адже виходить за межі загальних засад цивільно-правового регулювання, що відбувається на засадах рівності та вільного волевиявлення.

Практична значущість отриманих результатів проявляється у спробі запропонувати конкретні зміни до чинного українського законодавства. Більше того здобувачкою розроблено придатний до використання пакет пропозицій щодо удосконалення Цивільного та Цивільного процесуального кодексів України. Слід погодитися із авторкою, що низка цих пропозицій можуть посприяти упорядкуванню відносин щодо набуття права власності на майно на підставі судових рішень.

Дослідження наповнене положеннями, які заслуговують на увагу та підтримку. Вони свідчать про значну наукову ерудицію та обізнаність дисертанта в теоретичних і практичних аспектах цивільного та цивільного процесуального та господарського процесуального права. Цікавим є використання статистичного методу для з'ясування стану розкриття ставлення органів місцевого самоврядування до здійснення права на звернення до суду задля повернення безхазяйного майна в комунальну власність.

Окремо варто виділити аналіз змісту норм цивільного права щодо набуття права власності із судових рішень через положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, практику Європейського Суду з прав людини. Такий підхід щодо моделі застосування та виключення подальшого звернення за скаргами українців доречний як загальне правило, оскільки дозволяє належним чином створити національні гарантії здійснення та захисту суб'єктивних прав.

Відзначаючи актуальність проведеного дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність сформульованих висновків, високий теоретичний рівень, а також практичне значення його результатів, необхідно зазначити, що окремі положення роботи можуть мати інші тлумачення, щодо неї можуть бути висловлені окремі побажання.

Додаткового аргументування вимагає позиція щодо того, чому справи про ексклюзивне право територіальних громад набути права власності на окремі види майна не віднесено і не може бути віднесено до справ адміністрації юрисдикції, можливо варто було б більш детально розглянути і змодельовати ті переваги, які міг би надати існуючий концепт адміністративної юстиції із використанням принципу офіційного встановлення обставин справи. Не виключаємо, що справи дійсно не

належать і не повинні належати до справ адміністративної юрисдикції, але у запропонованому викладі матеріалу такого чітко не простежується.

Серед певних недоліків можна назвати те, що через ускладненість правовідносин, які стали предметом дослідження, не завжди вдавалося можливість простежити сам хід дослідження, аналіз наявних думок дослідників. Це можна пояснити встановленням обмежень щодо максимального обсягу дисертаційного дослідження, а відтак можна сподіватися, що достовірні міркування та пояснення буде викладено на сторінках монографії, про видання якої варто задуматися здобувачці після успішного захисту дисертації.

Виходячи з наведеного, слід зробити висновок, що дисертація на тему: «Набуття права власності із судових рішень», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 81 Право галузі знань 08 Право відповідає вимогам, встановленим постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», у тому числі й змінам, які сталися після рекомендації дисертації кафедрою трудового, земельного та господарського права, а її авторка, БОРТНИК Ольга Юріївна, заслуговує присудження спеціалізованою вченою радою наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право.

Кандидатка юридичних наук, доцентка ТАРАНЕНКО Л. С. зауважила, що власність традиційно вважається центральним інститутом цивільного права. Проблематика відносин власності в цілому та набуття права власності зокрема, ніколи не втрачали актуальності. Набуття права власності регулювалося ще в римському праві. Залежно від політичного режиму та соціально-економічної обстановки в нашій країні змінювалося відношення законодавця до питань власності. Розвиток юридичної науки та практики на сучасному етапі характеризується поверненням інтересу до права власності, особливо яскраво це проявляється стосовно набуття права власності.

Потреба в чіткому та повному правовому регулюванні в сфері набуття права власності росте пропорційно росту його значущості. Розвиток інституту власності диктується потребами суспільства, цивільного обігу й тому вимагає всебічної розробки теоретичних і практичних питань, пов'язаних, з набуттям права власності. Інститут набуття права власності постійно розвивається, оскільки важливо закріпити не тільки можливість набуття права власності, але й способи й підстави, за якими таке набуття буде законним.

Введення в дію у 2004 році Цивільного кодексу України призвело до появи нових підходів та форм набуття власності, зокрема набуття права власності за рішенням суду. Зазначене тягне на необхідність теоретичного та практичного обґрунтування, конкретизації механізму та визначення способів та підстав набуття права власності за рішенням суду, оскільки вони мають свої особливості, що викликані, перш за все, запровадженням ЦК України нових, у порівнянні з раніше існуючими, підстав набуття права власності на

об'єкти права власності. Тому, на сучасному етапі розвитку суспільних відносин в Україні представляється актуальним розгляд питання про положення набуття права власності за рішенням суду.

Тема обраного дисертаційного дослідження щодо такого виду підстав набуття права власності за сучасних умов є надзвичайно актуальною та складною з позицій наукового дослідження.

За результатами ознайомлення із текстом дисертації слід зауважити, що мета дослідження визначена правильно, методологічна база є достатньою через застосування різноманітних методів дослідження, виходячи з об'єкта та предмета дисертаційного дослідження. Здобувачці вдалося продемонструвати у своєму дослідженні високий рівень оволодіння загальнонауковими та спеціальними методами наукового дослідження, котрі в сукупності дозволили одержати науково обґрунтовані висновки з обраної теми та запропонувати власне бачення механізмів удосконалення чинного законодавства та практики його застосування.

Подане здобувачкою дослідження має власну наукову новизну та практичну значущість. Також доцільно звернути увагу на ґрунтовний аналіз судової практики за темою дослідження, що дозволило комплексно проаналізувати передумови, підстави та порядок набуття права власності із судових рішень судів різної юрисдикції. З межох обраного дослідження проведено правовий аналіз правовідносин, котрі характерні для інститутів права власності в цивільному та земельному праві, Завдяки аналізу практики застосування законодавства господарськими судами та судами загальної юрисдикції під час вирішення питання щодо прийняття рішення суду про набуття права власності вдалося виявити певні недоліки та особливості та обґрунтувати необхідність внесення змін до чинного законодавства.

Практична значущість отриманих у дисертаційному дослідженні результатів полягає у розробленні конкретних пропозицій з удосконалення законодавства, зокрема Цивільного кодексу України та Цивільного процесуального кодексу України, що сприятиме полегшенню практики правозастосування в досліджуваній сфері та покращенню механізму правового регулювання відносин при набутті права власності на окремі види майна на підставі судових рішень.

Дослідження процедур набуття права власності на окремі речі за рішенням суду є надзвичайно актуальним за сучасних умов. Аналіз тексту дослідження засвідчує, що висновки та пропозиції, котрі містяться в ньому свідчать про опрацювання на надзвичайно високому рівні теоретичних та практичних аспектів набуття права власності. Також заслуговує схвальної оцінки аналіз судової практики через статистичні методи дослідження та аналіз норм діючого законодавства в частині неможливості використання його положень через «подвійне» правове регулювання відносин при набутті права власності на земельну ділянку за набувальною давністю.

Надзвичайно актуальним слід визнати дослідження процедури та особливостей набуття права власності за рішенням суду на самочинне будівництво та внесення пропозицій щодо можливості узаконення

самочинного будівництва, здійсненого на самовільно зайнятій земельній ділянці. Відповідно до запропонованих змін за особою, яка самовільно зайняла земельну ділянку, за будь-яких обставин суд не зможе визнати право власності на таку будівлю.

Враховуючи актуальність теми проведеного наукового дослідження, його наукову новизну, обґрунтованість і достовірність сформульованих у ньому висновків, практичне значення отриманих результатів його слід вважати завершеною працею, Водночас необхідно зазначити, що окремі положення дослідження є дискусійними.

Додаткового аргументування вимагає позиція щодо внесення змін до ст. 335 ЦК України, у якій пропонується закріпити положення, що безхазяйні нерухомі речі можуть набуватися у власність за давністю володіння суб'єктами права приватної власності. За сучасних умов на територіях Донецької та Луганської областей на території зони ООС, сірої зони та на територіях військово-цивільних адміністрацій громадяни часто використовують житлові приміщення померлих, зниклих безвісти власників та житлові приміщення, які не зареєстровані як об'єкт права власності конкретної особи. Виходячи із запропонованих змін, мешканці, котрі добросовісно отримують житло в якому проживають зможуть претендувати на його набуття

Серед певних недоліків можна назвати те, що рамках дослідженні судової практики передачі безхазяйного майна проведено ґрунтовний аналіз участі територіальної громади у відносинах з набуття права власності на таке майно через аналіз рішень судів на користь громад. Водночас динаміки застосування територіальними громадами інституту набуття права власності на безхазяйне майно, виходячи зі статистичних показників, проаналізованих в дослідженні суттєво відрізняється, залежно від регіону. Видається, що в рамках зазначеного дисертаційного дослідження доцільно було би внести пропозиції щодо посилення діяльності Міністерства розвитку громад та територій України із щодо прийняття методичних рекомендацій для територіальних громад щодо організації діяльності з обліку такого майна.

У дослідженні запропоновані зміни до ст. 376 ЦК України згідно з якими право власності на самочинне будівництво може бути визнано за особою, яка збудувала або буде нерухоме майно на земельній ділянці, яка відведена їй (перебуває у володінні, користуванні або у власності) на законних підставах, але не для здійснення будівництва нерухомого майна. Однак, для прийняття остаточного рішення суд повинен володіти інформацією щодо наявності обмежень у використанні такої ділянки через встановлення на ній охоронних зон, так як під частиною території земельної ділянки можуть бути прокладені трубопровід, газопровід високого тиску чи лінія електоропостатчання високої потужності. Наявність такої охоронної зони у межах земельної ділянки, котрою відкрито і законно володіє її власник фактично унеможлиблює прийняття рішення в інтересах забудовника через наявність істотної загрози для його життя і здоров'я особи чи через потенційну загрози втрати об'єкта самочинного будівництва внаслідок

вибуху. Також унеможливило прийняття рішення на користь особи розташування об'єкта такого будівництва в межах водоохоронної зони.

Ґрунтовний аналіз вітчизняного законодавства, котрим врегульовано відносини з набуття права власності за рішенням суду, наукових позицій та судової практики засвідчує про успішне виконання поставлених у роботі завдань.

Виходячи з наведеного, слід зробити висновок, що дисертація на тему: «Набуття права власності із судових рішень», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 81 Право галузі знань 08 Право відповідає вимогам, встановленим постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а її авторка, БОРТНИК Ольга Юріївна заслуговує присудження спеціалізованою вченою радою наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право.

Висновок щодо рецензованого дослідження. Дисертація є завершеною науковою працею, містить нові наукові положення, науково обґрунтовані теоретичні результати досліджень, що мають істотне значення для галузі знань 08 «Право», а також свідчить про особистий внесок здобувачки в науку цивільного, цивільного та господарського процесуального права, характеризуватися єдністю змісту, і відповідає іншим вимогам, передбаченим постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167 та може бути рекомендована до розгляду в разовій спеціалізованій вченій раді відповідного профілю з метою здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Завідувач кафедри трудового, земельного та господарського права КОСТЯШКІН І. О., який відзначив достатньо оригінальний вибір теми дисертаційного дослідження, що визначає вибір теми як достатнього інноваційний та сміливий, що неодмінно могло обумовити формування нових ідей, напрацювання нового наукового продукту, який буде цінним для правничої доктрини. З цим здобувачка впоралася, запропонувавши цікавий зріз низки правових конструкцій щодо набуття права власності та майно. Здобувачка у ході навчання в аспірантурі, звітуючи щорічно на засіданнях кафедри трудового, земельного та господарського права, завжди була сумлінною та відповідальною, належним чином виконуючи як індивідуальний навчальний план, так й індивідуальний план наукової роботи, свідченням цього є достатньо високий бал успішності, а також наявності низки публікацій у виданнях України, Словацької Республіки та Республіки Білорусь. Проголошуючи свою доповідь та відповідаючи на питання присутніх на фаховому семінарі, здобувачка продемонструвала високий рівень володіння предметом наукового дослідження, належне аргументування сформульованих положень, наукові цінність та практичну значущість отриманих результатів. Серед окремих побажань варто

наголосити на доцільності формулювання більш чітких теоретичних положень та конкретних щодо вдосконалення чинного законодавства щодо набуття права власності на земельні ділянки, особливо в частині узгодження положень цивільного та земельного законодавства. Враховуючи неістотність зауваження, яке носить характер побажання, підтримав пропозицію щодо визнання дисертації Бортник О. Ю. такою, що відповідає встановленим вимогам для такого виду робіт, а здобувачка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право.

Доцентка кафедри цивільного права та процесу ТРАЧ О. М., яка підтримала висловлені міркування щодо актуальності теми дослідження, наукової цінності основних положень роботи, які винесено як положення наукової новизни. Окремо наголошено на тому, що робота містить багато пропозицій щодо удосконалення матеріально-правового регулювання відносин щодо набуття права власності в низці випадків, які спрямовані на покращення ефективності наявного механізму правового регулювання. Додаткової актуальності та цінності наукових досліджень дисертація набула б у разі більш ширшого визначення доцільності чи недоцільності звуження чи розширення судової юрисдикції щодо питань набуття права власності із судових рішень. Більшої уваги заслуговувало питання віднесення до предмету дослідження справ про визнання спадщини відумерлою, в тому числі задля узгодження наявної моделі правового регулювання у цій сфері із напрацьованим баченням конструкції набуття, а не переходу права власності на підставі судового рішення. Підтримала висловлену пропозицію щодо визнання роботи такою, що відповідає встановленим вимогам, та рекомендацію її до захисту в разовій спеціалізованій ученій раді, утвореній відповідно до встановленого Порядку.

Професорка кафедри трудового, земельного та господарського права МИХАЙЛОВА І. Ю., яка зазначила, що дисертація Бортник Ольги Юріївни характеризується оптимальною, продуманою структурою та своєрідним підходом до вирішення поставлених в дослідженні завдань. Дане дослідження є цікавим з точки зору методології та аналізу судової практики. Висновки за результатами проведеного наукового дослідження містять ряд пропозицій щодо вдосконалення матеріальних та процесуальних норм задля покращення механізмів правового регулювання досліджуваних відносин.

Старший викладач кафедри трудового, земельного та господарського права БЛЯХАРСЬКИЙ Я. С. відзначив актуальність обраної теми та комплексність дослідження підстав набуття права власності із судових рішень, що дозволило проаналізувати діяльність судів із забезпечення майнових інтересів зацікавлених суб'єктів. Своєрідним підходом при проведенні дослідження слід визнати аналіз практики судів загальної та господарської юрисдикції. Важливими для науки цивільного та цивільного процесуального права є визначення окремих понять, запропонованих авторкою дослідження.

Головуюча на засіданні – доцентка кафедри трудового, земельного та господарського права МІСІНКЕВИЧ А. Л., яка приєдналась до інших доповідачів у тому, що дисертація БОРТНИК Ольги Юріївни є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що повністю відповідає вимогам які ставляться до дисертацій, в тому числі вимогам, передбаченим пунктами 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 167 та може бути рекомендована до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право у разовій спеціалізованій вченій раді.

За результатами обговорення дисертаційної роботи присутні вирішили запропонувати затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження БОРТНИК Ольги Юріївни «Набуття права власності із судових рішень» на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження БОРТНИК Ольги Юріївни «Набуття права власності із судових рішень», поданого на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право у такій редакції:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження **БОРТНИК Ольги Юріївни «Набуття права власності із судових рішень»**, на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право галузі знань 08 Право

Обґрунтування вибору теми дослідження. Фундаментальні загальнолюдські цінності держави Україна закріплено у преамбулі Конституції України, прийнятої 28 червня 1996 р. Вони відображають соціально схвалювані уявлення Українського народу про те, в якому напрямку має відбуватись соціальний, політичний, економічний, ідеологічний та правовий розвиток нашої держави. До них належать: забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя; зміцнення громадянської злагоди на землі України; розвиток і зміцнення демократичної, соціальної, правової держави європейська ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України. Невід’ємним складником забезпечення та утвердження цих засад є матеріальні активи, які дозволяють забезпечити потреби різного порядку конкретної людини, громади, суспільства, держави.

Власність повинна використовуватись у спосіб, який не буде завдавати шкоди правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства,

погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі (ч. 3 ст. 13, ч. 7 ст. 41 Конституції України). З метою попередження таких випадків використання власності і закріплено в Конституції України положення про те, що власність зобов'язує. Утримання власності вимагає виконання власником покладених на нього обов'язків з використання майна у належний спосіб, тобто так аби не порушувались права і свободи людини, забезпечувалось їх дотримання та гідні умови життя, а держава несе зобов'язання гарантувати і захищати права усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки.

У повсякденному житті мають місце випадки, коли об'єкти цивільних прав, які не виключені з цивільного обороту та не обмежені у обороті, в силу різних обставин, не мають свого офіційно закріпленого за ними власника, або ж власник майна фактично відмовився виконувати щодо належного йому майна правомочності власника. Такі ситуації можуть призводити до конфліктів, самозахоплення майна тощо і, як наслідок, дестабілізувати не лише економічну, а й політичну та правову системи держави, породжувати у суб'єктів суспільних відносин відчуття невпевненості та незахищеності. Зазначене, в свою чергу, унеможливилюватиме оптимальне використання власності в Україні, не сприятиме ефективному забезпеченню прав і свобод людини та гідних умов її життя, зміцненню громадянської злагоди, європейської ідентичності Українського народу. У цивільному законодавстві передбачено можливість легітимації такого майна на підставі рішення суду у випадках, встановлених актами цивільного законодавства.

Наведені обставини вказують на необхідність вивчення таких випадків набуття права власності на майно за рішенням суду. До цих випадків відносимо не тільки не стільки функцію суду до захисту порушеного, оспореного або визнаного права чи охоронюваного законом інтерес; перш за все йдеться про випадки, коли лише рішення суду відіграє роль первинного правовстановлюючого документа, є документом, що підтверджує виникнення речових прав на майно і є єдиною підставою для проведення державної реєстрації таких прав за особою, визначеною у рішенні суду.

Необхідність комплексного підходу до досліджень зумовлена, порівняно недавнім запровадженням у цивільному законодавстві України можливості набуття права власності з судових рішень, а також тим, що питання набуття права власності з судових рішень охоплює одночасно як сферу матеріального права, так і сферу процесуального права, що нерозривно пов'язані між собою.

Існує необхідність наукового дослідження матеріального аспекту цього питання, зокрема встановлення можливих правових підстав для такого набуття права власності, виявлення їхніх особливостей, характерних рис цивільних правовідносин, які виникають у процесі згаданого набуття права власності. Дослідження вказаної проблематики без вивчення її процесуальних аспектів, буде неповним, адже набуття права власності з судових рішень можливе лише в судовому порядку.

Дослідження таких питань, як правова природа судових рішень про набуття права власності, момент набуття права власності у згаданих випадках, юрисдикція справ щодо набуття права власності однозначно є важливим для цілісного розуміння механізму та процесу набуття права власності у таких випадках. Актуальним є визначення того, наскільки доцільним та правомірним є існування згаданого правового механізму, у контексті європейських стандартів щодо захисту права власності; чи існують недоліки у цьому правовому механізмі, пошук шляхів їх усунення та напрацювання відповідних пропозицій щодо вдосконалення законодавства з цього питання.

Усі наведені вище фактори зумовлюють актуальність та необхідність проведення наукового дослідження питань набуття права власності з судових рішень.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до планів наукової роботи кафедри трудового, земельного та господарського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова на 2017–2021 роки, що є складовою наукової теми «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» (державний реєстраційний номер 0117U000103).

Тема дисертації затверджена вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (протокол № 3 від «30» жовтня 2017 року).

Мета і завдання дослідження. Метою є визначення місця юридичної конструкції набуття права власності із судових рішень у сучасній правовій системі України з урахуванням наявності у ній приватного (відносини власності) та публічного (участь суду в структурі правовідносин щодо набуття права власності та наявності в певних випадках публічно-правових утворень як суб'єктів права власності) складників, а також розроблення та формулювання на цій основі пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства з метою закріплення дієвих гарантій недопущення втручання у приватну власність та підвищення ефективності захисту права власності.

На виконання цієї виконано такі завдання:

— визначення випадків набуття права власності із судових рішень та відмежувати їх від подібних правових конструкцій щодо динаміки (виникнення, зміни або припинення) відносин власності;

— з'ясування сутності та визначення ознак правовідносин, які складають з приводу та під час набуття права власності;

— виявлення стану відповідності наявного механізму набуття права із судових рішень сучасним стандартам у сфері захисту прав людини і основоположних свобод, у тому числі права власності;

— визначення повноважень суду щодо вирішення питання про набуття права власності та аналіз стану правового регулювання судової юрисдикції щодо таких правовідносин, проблеми правозастосовної практики та способи їхнього вирішення;

— з'ясування значення судового рішення як юридичного факту матеріального права, його вплив на виникнення майнових правовідносин власності;

— уточнення моменту виникнення права власності в разі набуття права власності із судових рішень;

— визначення особливостей набуття права власності із судових рішень за окремими підставами, виявлення недоліків правового регулювання та напрацювання пропозицій стосовно способів вирішення колізій, подолання прогалин та суперечностей щодо застосування правових норм про набуття права власності з підстав, обумовлених актами суду.

Об'єктом дослідження є майнові та процесуальні правовідносини, що складаються з приводу об'єктів власності у випадках, які передбачають необхідність звернення до суду та набуття права власності на підставі судових рішень.

Предметом дослідження є набуття права власності із судових рішень.

Методи дослідження. У дисертаційній роботі використано комплекс загальнофілософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Головно використовувалися діалектичний, системно-структурний, формально-логічний методи, які дозволили визначити передумови, підстави, інституційний та процесуальний компоненти набуття права власності із судових рішень та сформулювати пропозиції щодо розвитку доктрини цивільного та процесуального права і національного законодавства.

Діалектичний метод як універсальний метод дозволив визначити наявні суперечності в доктрині цивільного та земельного, цивільного процесуального та господарського процесуального права щодо основних положень дисертаційного дослідження, підтвердити або спростувати наявні у науці положення, а також сформулювати нові наукові тези (розділи 1, 2, 3). Системно-структурний метод дозволив визначити структуру правовідносин, які виникають під час набуття права власності на підставі судових рішень (підрозділ 1.2), сформулювати уявлення цей інститут як цілісне явище, що має свої ознаки та особливості порівняно з іншими способами та підставами виникнення права власності (підрозділ 1.1). Логіко-юридичний метод дозволив здійснити аналіз цивільного, цивільного процесуального та господарського законодавства і на підставі співставлення із правозастосовною практикою виявити недоліки регулювання відносин щодо набуття права власності із судових рішень (підрозділи 2.2, розділи 2, 3), встановити відповідність наявного механізму набуття права власності на майно із судових рішень стандартам конвенційного захисту права на власність (підрозділ 1.3). Формально-логічний метод дозволив виявити сутність та призначення механізму набуття права власності із судових рішень (підрозділи 1.1), співвідношення приватного та загального інтересу при визначенні набувача в окремих категоріях справах (розділ 3), застосований для визначення класифікації судових рішень у справах щодо набуття права

власності на майно (підрозділ 2.2). Метод дослідження статистичних даних дозволив визначити тенденції реалізації інтересу територіальних громад щодо здійснення права на звернення до суду в справах про набуття права власності на безхазяйне нерухоме майно (підрозділ 3.1). Метод теоретичного моделювання надавав можливість сформулювати конкретні пропозиції щодо удосконалення національного цивільного та цивільного процесуального законодавства (підрозділи 1.3, розділи 2, 3).

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертація є першим у правовій доктрині дослідженням набуття права власності як особливого (*sui generis*) комплексного механізму впорядкування відносин власності, який має свої особливості, має ознаки аномалії у цивільному праві та опосередкований діяльністю суду як нетипового суб'єкта, який причетний до формування та визначення відносин власності, регулюється нормами матеріального та процесуального права.

уперше:

1) виявлено ознаки правовідносин, які складають щодо набуття права власності із судових рішень, на підставі цього сформульовано визначення поняття правовідносин, пов'язаних із набуттям права власності із судових рішень, як правовідносин, які виникають між учасниками суспільних відносин та судом, з приводу підтвердження судом законності, передбаченого законом (такого, що не суперечить загальним засадам цивільно-правового регулювання) та не визнаного прагнення особи щодо ефективного використання майна через реалізацію повноважень власника майна шляхом надання їй суб'єктивного права, а саме: права власності;

2) визначено, що набуття права власності з судових рішень як первісний спосіб набуття права власності полягає у вирішенні правової долі власності найбільш значимого майна (нерухомого майна, транспортних засобів та цінних паперів), стосується набуття права власності на безхазяйне нерухоме майно (ст. 335 ЦК України), на нерухоме майно за набувальною давністю (ст. 344 ЦК України), а також на самочинне будівництво (ст. 376 ЦК України);

3) доведено, що внаслідок набуття права власності із судового рішення відбувається перехід особи, котра звернулась до суду, з категорії фактично нелегітимних набувачів речового права на майно до категорії законних власників з одночасним переводом об'єктів матеріального світу із категорії майна, яке не має легального власника, або яке є нелегальним у категорію легальних об'єктів права власності, які мають законного (юридичного) власника;

4) визначено, що судові рішення, на підставі яких набувається право власності на майно, є правоутворюючими, на підставі цих рішень у заінтересованої особи вперше виникає право власності на майно, яке не має власника або власник якого фактично відмовився від виконання правомочностей власника щодо цього майна;

5) обґрунтовано доцільність встановлення заборони щодо передачі в комунальну власність безхазяйної нерухомої речі, яка за своїми властивостями може перебувати виключно у державній власності. Така безхазяйна нерухома річ може бути передана за рішенням суду лише у державну власність з одночасним присудженням власнику земельної ділянки, на якій вона розміщена, компенсації за втрачені чи обмежені речові права на таку земельну ділянку у розмірі ринкової вартості таких втрачених чи обмежених прав;

6) формулювання пропозицій щодо можливості встановлення норми про передання на підставі рішення суду безхазяйної нерухомої речі у приватну власність власнику земельної ділянки, на якій розміщена така річ, за набувальною давністю;

удосконалено:

7) виявлення правил визначення та розподілу судової юрисдикції, визначивши відсутність ознак публічно-правових відносин у справах щодо набуття права власності із судових рішень, адже характеризуються диспозитивність та правовою рівністю сторін;

8) формулювання пропозицій щодо уточнення правил обчислення набувальної давності у разі, якщо попередніми власниками майна були неповнолітні та малолітні особи, за якою набувальна давність не може закінчуватись раніше, ніж через три роки після досягнення такими особами повноліття або повної цивільної дієздатності;

9) визначення правила про набуття права власності на самочинне будівництво, яке повинно бути завершеним та може використовуватись відповідно до його цільового призначення, а також розуміння порушень будівельних норм, які слід вважати істотними, які унеможливають набуття права власності на самочинне будівництво.

набуло подальшого розвитку:

10) концепція конвенційного захисту права власності шляхом визначення випадків, у яких є можливим втручання держави у право особи на мирне володіння своїм майном, допустимості такого втручання та запропоновано шляхи усунення виявленого дисбалансу між інтересами суспільства, засобами, які застосовуються для їхнього задоволення, та правом особи мирно володіти своїм майном;

11) обґрунтування наявності під час набуття права власності на майно із судових рішень легітимної мети у випадках можливого втручання держави у право інших осіб мирно володіти своїм майном, якою є здійснення державою контролю за використанням майна, відповідно до загальних інтересів;

12) концепція юридичного інтересу в цивільному та господарському процесу у справах щодо набуття права власності з судових рішень, зважаючи на те, що особа звертається до суду не задля захисту свого порушеного, невизнаного чи оспореного права, а для реалізації такого, що заперечується інтересу на набуття права власності, який опосередковується процесуальним інтересом на отримання відповідного судового рішення;

13) виявлення випадків відсутності спору в справах, які виникають із правовідносин щодо набуття права власності із судових рішень, віднесених до справ позовного провадження, а відтак пропозиції щодо доцільності розширення категорій справ окремого провадження та запровадження окремого провадження в господарському судочинстві;

14) визначення змісту судових рішень, які обумовлюють динаміку відносин власності, внаслідок чого здійснено класифікацію таких рішень та визначено можливість існування судових рішень, які є первинними правостановлюючими документами набуття права власності вперше;

15) доведення фактичного встановлення в чинному законодавстві переважного права власника (користувача) земельної ділянки, на якій здійснено самочинне будівництво, на набуття ним права власності на таке майно на підставі рішення суду.

Практичне значення отриманих результатів. Сформульовані в дисертації положення, висновки і пропозиції, можуть бути використані:

— у науково-дослідній сфері — для подальшого вивчення конструкції набуття права власності на підставі судових рішень, у тому числі щодо визначення потреби звуження чи розширення застосування механізмів втручання суду при визначенні сталості відносин власності, розвитку доктрини цивільного та господарського права щодо напрацювання спеціальних процесуальних форм розгляду та вирішення справ щодо набуття права власності на підставі рішень судів;

— у правотворчості — задля вдосконалення норм національного матеріального та процесуального права щодо передумов та порядку набуття права власності із судових рішень, що полягає у розробці конкретних пропозицій щодо внесення змін та доповнень до ст.ст. 335, 344, 376 ЦК України, ст.ст. 329, 330, 331, 332, 333 ЦПК України, Порядку прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 13.04.2011 р. № 461, у ред. постанови Кабінету Міністрів України від 08.09.2015 р. № 750;

— у правозастосуванні — результати дослідження можуть сприяти вдосконаленню процесуального розгляду та застосування судами положення чинного законодавства щодо підстав та порядку набуття права власності на підставі судових рішень;

— у навчальному процесі — під час викладання дисциплін «Цивільне право», «Цивільне процесуальне право», «Земельне право», «Господарське процесуальне право» вибіркових освітніх компонентів, які стосуються відносинам власності, а також для підготовки підручників, посібників, навчально-методичної документів для здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників. Окремі результати дослідження використовуються у навчальному процесі Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (*Акт про реалізацію результатів наукових досліджень від 19 травня 2021 року*).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним завершеним науковим доробком, виконаним особисто з опрацюванням наявних вітчизняних та зарубіжних досліджень правового регулювання відносин власності, чинного законодавства та ретроспективи, положень Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також практики Європейського Суду з прав людини. У роботі використано наукові публікації за темою дисертаційного дослідження, всі вони виконано з одноосібним авторством.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення й теоретичні висновки, на яких ґрунтується дисертація, а також рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства, обговорювалися на засіданнях кафедр трудового, земельного та господарського права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, а також оприлюднено під час виступів на науково-практичних конференціях: Міжнародній науковій конференції «Сімнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 19–20 жовтня 2018 р.), П'ятій міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів» (м. Хмельницький, 13–14 червня 2019 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації» (м. Хмельницький, 17 травня 2019 р.), Республіканській науково-практичній конференції з міжнародною участю студентів, магістрантів, аспірантів «Государство и право во времени и пространстве» («Держава і право у часі та просторі») (м. Мінськ, Республіка Білорусь, 10 грудня 2020 р.), III науково-практичному круглому столі «Імплементация міжнародних стандартів у цивільне та господарське судочинство України» (м. Київ, 14 травня 2020 р.).

Публікації. Основні результати дисертації, висновки та пропозиції знайшли відображення у 9 наукових працях, у тому числі 3 статей — у наукових фахових для юридичних наук виданнях України, які включені до міжнародної наукометричної бази даних (*Index Copernicus International*), 1 стаття — в періодичному науковому виданні іншої держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача (*Visegrad Journal on Human Rights*, Словаччина), 5 тез наукових доповідей — у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій (у тому числі за кордоном), а також круглого столу.

Список опублікованих праць за темою дисертації

1. Бортник О. Ю. Предмет доказування у справах про визнання права власності на безхазяйне нерухоме майно. Університетські наукові записки. 2018. № 2 (66). С. 81–94.
2. Бортник О. Ю. Набуття права власності на окремі категорії безхазяйних нерухомих речей. Університетські наукові записки. 2019. № 3 (71). С. 225–237.

3. Бортник О. Ю. Набуття права власності на самочинне будівництво. Університетські наукові записки. 2020. № 3–4 (75–76). С. 160–168.
4. Bortnyk O. Court decision as the primary way of acquiring property rights in the legislation of Ukraine. Visegrad journal on human rights. 2020. Vol. 6, Iss. 1. Pp. 30–34.
5. Бортник О. Ю. До питання набуття права власності на безхазяйне нерухоме майно за набувальною давністю. Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез Міжн. наук. конф. «Сімнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 19–20 жовтня 2018 року) : у 2-х част. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2018. Частина друга. С. 14–18.
6. Бортник О. Ю. Виконання судових рішень щодо набуття права власності. Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів : зб. наук. пр. / за ред. Ю. В. Білоусова. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2019. С. 246–251.
7. Бортник О. Ю. (Набуття права власності на підставі рішення суду як спосіб реалізації конституційних цінностей. Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації : зб. тез Міжн. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 17 травня 2019 р.) : у 2-х част. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2019. Част. 1. С. 77–81.
8. Бортник О. Ю. Оптимізація процесуальної форми набуття права власності в судовому порядку. Імплементация міжнародних стандартів у цивільне та господарське судочинство України [Електронний ресурс] : зб. матер. III наук.-практ. кругл. столу (м. Київ, 14 травня 2020 р.) / наук. ред. В. І. Бобрик. Київ : Електрон. текст. дані. НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2020. С. 29–35. (148 с.) 1 електрон. опт. диск (CD-R).
9. Бортник О. Ю. (2020). Основания приобретения права собственности в судебном порядке в Украине. Государство и право во времени и пространстве : сб. тез. докл. участ. Республ. научн.-практ. конф. с межд. участием студентов, магистрантов, аспирантов. Минск : БГЭУ. С. 248–251.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана грамотною українською мовою, стиль викладення матеріалу відповідає прийнятому в науковій літературі.

Відповідність дисертації науковій спеціальності. Дисертація БОРТНИК Ольги Юріївни «Набуття права власності із судових рішень» відповідає галузі знань 08 Право спеціальності 081 Право.

2. Дисертація БОРТНИК Ольги Юріївни «Набуття права власності із судових рішень» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 р. № 283),

пунктам 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167.

3. Рекомендувати дисертацію Бортник Ольги Юріївни на тему «Набуття права власності із судових рішень» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право у галузі знань 08 Право.

Професорсько-викладацький склад кафедри трудового, земельного та господарського права; кафедри цивільного права та процесу, запрошені науково-педагогічні працівники з правом голосу, проголосували одноголосно:

«за» – 15; «проти» – немає; «утримались» – немає.

Головуюча на засіданні:

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри трудового, земельного
та господарського права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Анна МІСІНКЕВИЧ

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор,
ректор, професор кафедри кримінального права та процесу
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Олег ОМЕЛЬЧУК

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри трудового, земельного
та господарського права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Людмила ТАРАНЕНКО

Підписи
ЗАСВІДЧУЮ: О. Омелчук, Л. Тараненко
Вчений секретар університету

С. Лозько